

♦ Möisahäärberid kooli- majadeks ♦ Emakeelne hari- dus ♦ Humaansus, de- mokraatia, distsipliin

Praeguse haridusreformi seis on segane. 1920. aasta haridusreform oli aga väga edukas. Selle tundmaõppimisel võib olla mitte ainult ajalootunnetuslik, vaid ka päevapoliitiline tähtsus.

Kes juhtisid tollal Järva hariduselu, kes olid õpetajad? Järva

tud mõisahoonete, häärberite koolidele võtmise. Võimukaid pretendente oli teisigi: Põllumajandusministeerium, Kaitseministeerium, Vabadusristi kavalericid, omavalitsused. Söödor oli väga pealehakkaja ja visa. Peaaegu kõik loodud kuueklassilised algkoolid, hiljem ka kodumajanduskoolid said enda kasutusse endiste mõisate häärberid, mõni neist tõelise lossi (Roosna-Alliku, Aruküla).

70 AASTAT HARIDUSREFORMIST JÄRVAMAAL

õpetajad olid osa võtnud Esimesest maailmasõjast, Vabadussõjast, kus paljud olid ohvitserid. Nende seas oli vahvusega silmapaistnud mehi, Vabadusristi kavalere. Õpetajate kõrval olid Vabadussõjas ka õpilased. Paide Kaitse Pataljonis oli koolipoiste rühm. Sõjast ei tulnud tagasi nende lipnik A. Pall ja kolm Paide koolipoissi. Juba 1919. aastal asusid nad õppetööle. Nad olid iseseisva Eesti loonud ja tahtsid, et see maa saaks suureks hariduses, vaimu- ja ihukultuuris.

Järvamaa haridusjuhid olid hiilgava humanitaarharidusega. Neile oli omane võõrkeelte oskus, euroopalik kultuur, isamaalisus, missioonitunne. Nad olid seisukohal kasvatada klassidest kõrgemal seisva humanistliku mõttelaadi ja käitumisega inimesi, kes suudaks Eesti elu paremaks muuta. Need olid Järva Maavalitsuse hariduse osakonna juhataja, Tööerakonna juhtiv funktsionäär Söödor, hiljem sotsiaaldemokraat Härma, gümnaasiumidirektor, latinist, Kristliku Rahvaerakonna aktiivne mees Kana, ajaloolane, sotsialistide partei juhte, Eesti Gümnaasiumi ainuke naisdirektor prl. Anna Mandelson.

7. mail 1920 võttis Asutav Kogu vastu algkooliseaduse — algkoolikohustus oli kuus aastat seitsmenda ja kuueteistkümnenda eluaasta vahel (1930. a. kehtis neljaklassiline sundalgkool).

Olud olid kitsad — ei jätkunud kooliruumi, raha ega õpetajaid. Tollal oli haridusminister tööerakondlane J. Annusson, Söödori parteikaaslane. Need mehed olid väga energilised ja otsustanud maareformiga üle võe-

Paides hakkas tööle kolm gümnaasiumi: poiste, tütarlaste ja saksa eragümnaasium. Eriti suurt puudust tunti eesti ja inglise keele õpetajatest. Tolleaegsed eesti haritlased olid õppinud venekeelses koolis, tundsid vene, saksa, prantsuse ja ladina keelt. Mõningal määral olid eesti keelt õppinud luteriusu pastorid. Paide gümnaasiumi palgati esimeseks inglise keele õpetajaks sir Roberts, endine vene alam ja Vene Välisministeeriumi ametnik. Emakeelt õpetas hr. Laupa, kes St. Peterburgi Ülikooli Hommikumaa keelte teaduskonnas õppinud.

Puudus eestikeelne terminoloogia. Palju vaidlusi oli usuõpetuse üle. Vasakpoolsete parteide survele oli Riigikogu seda meelt, et usuõpetus ära keelata. Rahvahääletus andis aga ootamatuid tulemusi: suur osa oli õpetamise poolt.

Humanism ja demokraatia ei välista distsipliini: koolikohustuse mittetäitjate vanemaid trahviti vääramatult, õpetajatele vastuhakkamise eest saadeti erikooli. Õpetaja oli koolis Eesti Vabariigi esindaja. Väiksemagi koolikorra rikkumise eest (loata peolkäimine, suitsetamine tänaval) kõrvaldati õpilane koolist.

Hr. Söödor lõi Järvamaa koolistruktuuri, mis kehtib põhiliselt tänapäevani. Eesti Vabariigi ajal loeti Järvamaa koolivõrku tihedaimaks, koole aineliselt kindlustatumaiks Eestis.

Järvamaa haridusjuhtidel oli põhimõte: väike rahvus võib suur olla omas hariduses ja kultuuris. Selle põhimõtte võtsid omaks ka õpetajad ja õpilased.